

SRCE, SABIRNA TOČKA ČOVJEČANSTVA

Papinsko encikličko pismo *Haurietis aquas* iz god. 1956. izdiglo je na vrhunac teološko-asketski smisao štovanja Srca Isusova. Očekivali bismo da će od toga datuma to štovanje u Crkvi početi da bilježi svoj rast i tek sada krenuti prema svome pravom rascvatu. Papinska enciklička pisma u prošlosti bila su uvijek povezana s takvim učincima. Predstavljala su ubrizgavanje novog vitaliteta u tkivo Crkve. Međutim, to se ovog puta nije dogodilo, nego je pad štovanja Srca Isusova nastavio da broji svoje gubitke. Nešto slično dogodilo se s papinskim encikličkim pismom o Kristovu Mističnom Tijelu *Mystici corporis* iz 1943., iako je ono zori socijalizacije nudilo njezino sunce.

U doba papinske enciklike pastoralni i teološki krugovi bili su svjesni zapreka koje stoje na putu štovanju Srca Isusova. Tako je André Dérumaux u zbornom djelu *Le Coeur* na temelju glasova mladih ustanovio da mlada generacija onih godina većinom odbacuje to štovanje ili se bar ograđuje od njega.¹ Pierre Debongnie u istom djelu piše: »Pripazimo! Duhovni pokret štovanja Srca Isusova nije pokrenuo umjetničko stvaralaštvo kao što su to postigli drugi duhovni pokreti. Figure od gipsa i slike niču kao gljive, no o pravom cvatu nema ni govora. Nekoliko umjetničkih djela, ni jedan jedini liturgijski himan koji bi se mogao pjevati, ni jedna zanosna religiozna pjesma, bar ne na francuskom.«² Nijemci su na taj tekst mogli primijetiti samo ovo: »Na njemačkom ipak posjedujemo vrijednih stvari kao *Litanije za blagdan Srca Isusova* od Gertrude von Le Fort u njezinim *Himnima o Crkvi* i pjesmu *Srce Isusovo, Božja žrtvo paljenico* od Franza I. Weinrichsa.«³

Tom su vremenu poznate i druge poteškoće u vezi sa štovanjem Srca Isusova: hipertrofija religioznim individualizmom, »karameloznost«

¹ *Le Coeur*, Les Études Carmélitaines, Paris, 1950.

² Naved. dj., str. 147.

³ RUDOLF GRABER, *Die Herz-Jezu-Verehrung in der Kulturkrise*, u *Cor Jesu*, II. str. 377, bilješka 4. Rim, 1959.

štovanja, pogodovanje pučkoj parareligioznosti itd.⁴ Osjeća se i manjak suvremene teološke misli na tom području te se u to doba pišu razne monografije.⁵ Njima se bolje izrazio predmet toga štovanja. Taj je predmet prema K. Rahneru srce kao simboličko-realan pojam, koji izražava psihosmatičku cjelokupnost čovjekove osobe, njezin najdublji i najautentičniji centar, sadržeći u sebi i čovjekovu misao, i čovjekovu volju, i čovjekov osjećajni dinamizam, konotirajući ujedno i čovjekov fizički organ. Taj centar ne smijemo shvatiti neosobno, kao neku stvar. Radi se o subjektivnoj unutrašnjoj stvarnosti jedne osobe, o trajnom temelju onoga »moći biti pri sebi«, »moći se u slobodi samoostvariti«. Tu je temeljnu osobnu subjektivnost Heidegger nazvao »osjećajem onoga što čovjek jest« (*Befindlichkeit*), a koja je nužno otvorena prema Bogu kao i prema osobnom Ti drugih bića, što moderna filozofija naziva »komunikacijom« ili »biti sa« i što shvaća bitnom oznakom čovjeka.

Rahner misli da je suvišno pribjegavati teološkoj taktici kako bismo dokazali opravdanost štovanja Srca Isusova na temelju hipostatskog sjedinjenja svih integralnih dijelova Kristova čovjštva. U tom, naime, štovanju imamo pred očima najintimniji centar čovjekobožje osobe, ne kao poseban dio, nego kao objedinjujuće mjesto cjelokupne Bogočovjekove stvarnosti na psihološkoj razini.⁶ Dietrich von Hildebrand je nastojao da popuni filozofiju o srcu u smjeru boljeg shvaćanja štovanja Srca Isusova. Aristotel je veoma potcjenjivao ljudsko srce premda u tom nije bio do kraja dosljedan.⁷ Za nj afektivan čovjekov život ne pripada duhovnoj sferi čovjeka. Augustin unosi u kršćansku filozofiju i srce, ali samo svojim stilom, ritmom i dahom svoje misli. Ni on izričito ne ustaje protiv antiknog baštinjenog degradiranog pojma ljudskog srca, pa ni onda kad govori o stoičkom idealu — apatiji. S tom filozofskom tradicijom prvi prekidaju Pascal i Teodor Haecker. Po njima je ljudsko srce središnja točka ljudske duše.⁸

Dublje i suvremenije teološko utemeljenje štovanja Srca Isusova pratilo je i nastojanje da se to štovanje bolje poveže s ostalim dijelovima teologije i da se misterij Srca Isusova poveže s drugim temeljnim misterijima kršćanstva, napose s misterijem Presv. Trojstva i Utjelovljenja kao temeljnim misterijima povijesti spasenja. Put tim teološkim razmatra-

⁴ Vidi JOSEF STIERLI, *Cor Salvatoris, Wege zur Herz-Jesu-Verehrung*, Freiburg im Br., 1954., str. 20.

⁵ KARL RAHNER, *Prolegomena zu einer Theologie der Herz-Jesu-Verehrung* i *Einige Thesen zur Theologie der Herz-Jesu-Verehrung*, u *Schriften zur Theologie*, Einsiedeln, 1956, III, 379--415; PFLEGER, *Die Herz-Jesu-Verehrung, Mythos, Mystik und Theologie des Herzens*, u *Wort und Wahrheit*, Freiburg im Br., 2/1952, str. 533; JOSEF STIERLI, naved. dj., RUDOLF GRABER, *Das Herz des Erlösers*, Innsbruck, 1949; DIETRICH von HILDEBRAND, *The Sacred Heart*, Dublin, 1964.

⁶ K. RAHNER, *Herz*, u H. FRIES, *Handbuch theologischer Grundbegriffe*, I, München, 1962, str. 690--697.

⁷ *Nic. Eth.* I, 9, 1099 a.

⁸ Naved. dj., str. 19. 23--28.

njima rasvjetljivala je biblijska antropologija. Njezini su opisi ljudskog srca ovakvi: »Čovjekovo srce je sam izvor njegove svjesne, intelektualne i slobodne osobnosti, mjesto njegovih odlučnih opredjeljenja, mjesto nepisana Zakona (Rim 2,15) i otajstvenog Božjeg djelovanja. U SZ, kao i u NZ, srce je mjesto gdje čovjek susreće Boga, i to susretom koji postaje potpuno djelotvornim u ljudskom srcu Sina Božjega.«⁹

Misleći na tu pretkoncilsku literaturu o štovanju Srca Isusova i uspo-ređujući je s ostalom teološkom literaturom, moramo reći da se opća teologija onoga vremena, koja je u sebe već bila ugradila subjektivno-transcendentalnu (K. Rahner) i dijalošku Ja-Ti metodu (Guardini), u teologiji Srca Isusova očitovala kao u jednom od svojih centralnih dijelova. Koliko je to značilo obogaćenje za teologiju Srca Isusova, toliko je predstavljalo i njezinu slabost, kad se sjetimo slabosti opće teologije da udovolji elementarnoj pokoncilskoj svijesti o sekularizaciji svijeta. Tako danas, dok nas svijest sekularizacije sve šire i dublje prožima, teologija Srca Isusova proživljava istu sudbinu opće teologije, noseći na sebi njezinu hipoteku, isto tako kao što kult Srca Isusova dijeli danas sudbinu potisnutog kulturnog uopće. Sve je to razumljivo kad se sjetimo da je teologija Srca Isusova dio opće teologije i kult Srca Isusova dio općeg kulta u Crkvi. No dok je u pretkoncilsko doba štovanje Srca Isusova u kršćanskom svijetu izgledalo da ima manje šanse i dok se teologija Srca Isusova krijepla općom teologijom, čini nam se danas u jeku sekularizacije da je Srce Isusovo za teologiju pravo novo obzorje i da štovanje Srca Isusova ima šanse da postane pomalo središnjim kultom u kršćanstvu.

Današnji znanstveni i tehnički napredak, koji nas je izveo iz crkvene enklave, bez sumnje vodi općoj povezanosti čovječanstva i jednoj općoj svijesti svih ljudskih pojedinke. Zora nadsvijesti nastale iz moralnog jedinstva ljudi pomalo se bjelasa. Teologija zemaljskih vrednota utire put neohumanizmu, u kojem je ideal jedinstvo duha i ljubavi. To nije humanizam ravnovesja utemeljen na statičkom poretku, nego humanizam pokreta i zamaha, utemeljen na povijesnoj dimenziji čovjeka, i to čovjeka kao osobe. Osoba ima povijest, neosobno zna samo za zbivanje. Brižno željena zajednica čovječanstva jest zajednica osoba, a njezino jedinstvo, koje stoji pred nama u povijesnoj perspektivi, jest osobno jedinstvo. Napredak znanosti, pa tehnički, gospodarski, industrijski razvitak, današnja filozofija i umjetnost, iako samo kao ideologija i sustav, ambiciozno djeluju prema takvom jedinstvu, prema jedinstvu ljudskih središta a ne njihovih periferija.

Kada ističemo osobno jedinstvo čovječanstva kao točku njegova povijesnog uzrasta, onda bismo time htjeli istaknuti ne samo specifičnost toga jedinstva nego i način kojim se do njega dolazi. Mnoštvo osoba dolazi do osobnog jedinstva jedino po susretu mnoštva s jednom osobom, koja

⁹ XAVIER LEON-DUFOUR, *Vocabulaire de Théologie biblique*, Les Éditions du Cerf, 1. izdanje 1961, *Coeur*. Prijevod na hrvatski novog izdanja izdala KS, Zagreb, 1969. Usp. P. HOFFMANN, Herz u H. FRIES, *Handbuch theologischer Grundbegriffe*, I, 1962, str. 686—690.

ih u sebi nosi te se kao takva iskazuje mjestom njihova sabiranja. Za braću i za sestre to mjesto je otac i majka. Za čovječanstvo to mjesto vjernici gledaju u Isusu. Isusov »ja«, i to njegov »ja«, karakteriziran njegovim životom i pashalnim misterijem kao obuhvatnom točkom Isusove psihosomatičke cjelokupnosti — a u tom se sastoji njegovo Srce — budi, izgrađuje i stvara naše »ja«, povezujući ga sa sobom i pribavljajući mu u sebi susret i zajedništvo sa svima onima čiji se osobni centar nalazi u njemu. Ono što je Teilhard de Chardin kazao za Crkvu, u mnogo većoj mjeri vrijedi za Isusovo Srce. Ono je os sveopćeg stapanja, glavno žarište međuljudskih odnosa u nadljubavi.¹⁰ Teilhard de Chardin je razosobio i ponizio čovjekov povijesni rast (kristogenezu), stavivši ga na iste principe evolucije (materijalna sinteza-usredištenost svijesti) na kojima počiva biogeneza i kozmogeneza. Učinio je to zato da bi naglasio nezaustavnu snagu čovjekova povijesnog rasta k ostvarenju jedinstvene svijesti čovječanstva u točki Omega, koja je Krist, budući da je taj rast shvaćao rezultatom evolucije s težnjom k uzlaznom kretanju u smjeru sve veće složenosti i sve veće svijesti. »Čovjek je onaj dio svijeta u koji su se slili svi sokovi i svi tokovi evolucije kao priprava za naumljeni konačan prodor« veli Teilhard de Chardin.¹¹ Doista je teško sile koje djeluju na slobodnom osobnom prostoru poistovjetiti s nužnim silama kozmičke i biološke evolucije. To je mogao učiniti samo učenjak pozitivist. Ipak je teologu time rasvijetlio put do spoznaje da se plan Očeve volje, koja je u konačnici horizont naše osobne slobode, o sjedinjenju svega u Kristu isto tako nužno i nezaustavno mora ostvariti kao i kozmogeneza i biogeneza te da kao teolog stoji pred budućnošću onom sigurnošću kojom učenjak evolucionist stoji pred zaglavnom točkom cjelokupne evolucije. I rasvijetlio je još nešto. Da restauracija u Kristu i osobno jedinstvo ljudi u njemu ne smije biti izvršeno samo kontemplativno i kultno nego i aktivno u vanjskom morfološkom bogatstvu koje se očituje u ostvarenju svih čovjekovih mogućnosti apliciranih zemlji, kao što se uzrast evolucije u kozmogenezi i biogenezi očitovao u morfološkom preobilju tijela i organizama. No, dok je u kozmogenezi i biogenezi lice »svijesti« izranjalo iz morfološkog¹², u kristogenezi morfološko (tehnika, industrija, kultura itd.) mora izrastati iz krističke svijesti. Bez ovog projiciranja krističke svijesti u djela svojih ruku, kojoj je izvoriste Kristovo Srce u biblijskom smislu tj. ishodno mjesto Kristova svjesnog, intelektualnog i slobodnog života, nema *čovječanskog* okristovljenja našega »ja« kojemu bitno pripada vanjski materijalni izraz da bez laži može subzistirati. Još manje ima mjesta za kristogenezu kao čovjekovu povijest, jer bez morfologije (povijesnih oblika) nema mogućnosti ni za povijest ni za njezin uspon nego samo za povijesnu ustajalost.

¹⁰ N. M. WILDERS, *Teilhard de Chardin*, preveo dr Rudolf Römer, Đakovo, 1966, str. 99.

¹¹ Naved. dj. str. 46.

¹² Naved. dj. str. 39.

Iz ove bismo perspektive predmet štovanja Srca Isusova mogli označiti: Predmet toga štovanja je Isusovo srce kao centar njegova psihičkog života i mjesto sabiranja nadsvijesti čovječanstva. Čini mi se da ovu drugu komponentu »sabiranja« moramo danas izričito u predmetu ovoga štovanja istaknuti, ako želimo o njemu adekvatno i suvremeno govoriti. Time prisiljavamo štovatelje Srca Isusova da znaju ne samo biti s Isusom u Getsemaniju nego ga pratiti i do križa i od križa do groba u zoru uskrsnuća, jer je živi proslavljeni Krist s *proslavljenim živim srcem* mjesto sabiranja čovječanstva, evolutor posljednje etape evolucije, kako bi rekao Teilhard, glavni znak posljednjih vremena, kako je rekla Margareta M. Alacoque. Jedino im tako zemlja neće biti čekaonica za nebo nego hod povijesnim evolutivnim koritima u susret paruziji, toj objavi Isusova Srca. Koncilsko naglašavanje pashalnog misterija mora imati odjeka i u štovanju Isusova Srca.¹³

Poneseni zvijezdom svoga štovanja, štovatelji Srca Isusova se danas svrstavaju u povorke onih koji rade na razgradnji svijeta prema pozivu Ivana XXIII.¹⁴ Pri tom drže pred očima sve ono što takav položaj u današnjem konkretnom svijetu od njih iziskuje: da smatraju mnoge anonimnim štovateljima Srca Isusova, bili oni među ateistima ili teistima, s mogućnošću boljeg i čovječanski cjelokupnijeg štovanja od gdje kojeg proklamiranog štovatelja; da smatraju dijalog instrumentom u službi svoga štovanja i praktičnom vježbom toga štovanja; da njihov pristup ljudima bude pristup srcima ljudi kao centrima njihove osobnosti i psiho-somatičke cjelokupnosti kao što prilaze Isusovu Srcu.

Ovo nas posljednje navodi na misao da je glavna zapreka za širenje štovanja Srca Isusova dosad bila psihološki manjak prilaznja ljudima kao srcima. Ako ne znamo sa štovanjem prilaziti čovjeku kao srcu, kako ćemo znati pristupiti srcu Krista čovjeka? Mi nemamo povijesne epohe, u kojoj bi prilaz čovjeku bio prilaz srcu. Imali smo u prošlosti pristup čovjeku kao sudioniku u javnom životu, ratu i miru, lovu i ribolovu, kao članu državne organizacije, kao gradaninu, kao subjektu za prosvjećivanje, kao ugroženoj egzistenciji, kao stvaraocu povijesnih boljih uvjeta života itd. Danas nam opći ideal osobnog jedinstva svih ljudi otvara vrata prilaza čovjekovu srcu kao osobnom centru čovjekove misli, čovjekove volje i čovjekova osjećajnog dinamizma. Time je štovanje Srca Isusova tek dobilo pravo podneblje za svoj razvitak. Nedavno je Pedro Arrupe, isusovački general, pozvao isusovce da se prigodom stogodišnjice posvete Družbe Srcu Isusovu (1872—1972.) obnove u štovanju toga Srca. Uvjereni smo da ih je time najbolje orijentirao u sadašnjem času i najbolje usmjerio u budućnost zapretanu u našem »danas«.

¹³ SC 5, 2; OT 8; GS 38 itd; usp. IVAN FUČEK, *Osobno doživljeno kršćanstvo*, Zagreb 1972, str. 229—240.

¹⁴ Mater et Magistra, n. 253—278.